
Kiina-ilmiö Kaakkois- Aasian historian- kirjoituksessa

**Norman G. Owen (toim.):
The Emergence of Modern
Southeast Asia. A New His-
tory. University of Hawai'i
Press. 2005. 541 s.**

■ Hongkongin yliopistosta eläköityneen Norman G. Owenin toimittama amerikkalais-historioitsijoiden yleisesitys Kaakkois-Aasian historiasta on tavoitteidensa osalta kunnianhimoinen. Se pyrkii tuomaan tämän laajan alueen modernin globaalin historiankirjoituksen näyttämölle. Kun suureksi osaksi saman kirjoittajajoukon vuonna 1969 julkaisema teos *In Search of Southeast Asia* kuljetti lukijansa Kaakkois-Aasian kansallisvaltioiden rakentamiseen, uuden teoksen fokukse-
na ovat alueen taloudelliset, sosiaaliset, ekologiset ja sukupuoleen liittyvät teemat unoh-
tamatta poliittista historiaa.

Lähtökohta on sekä kirjan vahvuus että heikkous. Kaak-

kois-Aasian maiden itsenäistymisestä on jo sen verran aikaa, ettei historiankirjoituksen tarvitse enää pönkittää nationalismin perusteita. Uudet teemat ovat virkistäviä, tärkeitä ja välttämättömiä haettaessa alueen globaalien voimien pitkäkestoisia vaikutuksia. Kirjan erilliset katsaukset Kaakkois-Aasian eri valtioiden modernin historian kehityskaariin ja väliin sijoitetut globaalit teemat eivät kuitenkaan yhdisty vaivatta. Kuka kahdeksasta kirjoittajasta vastaa kirjan eri luvuista, ei käy teoksesta ilmi. Kirjan alussa myös opastetaan, että sitä voi lukea monella tavalla: rajoittumalla vain jonkin yksittäisen valtion historiaan tai temaattisesti kiinnostaviin osiin. Ohjetta noudattamalla lukijalle eivät kuitenkaan suoraviivaisesti aukene esim. teoksen tärkeinä pitämien ekologisten muutosten vaikutukset Kaakkois-Aasian eri osissa. Imperialismi, kolonialismi, kapitalismi, nationalismi – näiden käsitteiden tärkeys tässäkin historianesityksessä osoittaa, miten vaikea tai mahdotonta on kirjoittaa ei-eurooppalaisen alueen historiaa horjuttamatta vankkaa eurosentrinen historiankirjoituksen käsitteistön hegemoniaa.

Ilman globaalien historiankirjoituksen käsitteellisiä ja epistemologisia ongelmiakin Kaakkois-Aasian historian kokonaisuuden kirjoittajat joutuvat väistämättä vaikean tehtävän eteen sitoessaan yhteen valtaisan määrän eri kulttuureja, yhteisöjä ja ihmisiä, joilla on oma menneisyytensä, kulttuurinen ja sosiaalinen identiteettinsä ja maantieteellinen todellisuutensa. Kiinalaisille ja

japanilaisille Kaakkois-Aasia oli Eteläisen meren alue (Nanyang, Nampo), mutta länsimaissa alue maantieteellisenä kokonaisuutena on historiallisesti nuori ilmiö. Se vakiintui vasta toisen maailmansodan aikana liittoutuneiden sotilaallisessa käsitteistössä ja heti sodan jälkeen amerikkalaisten tuntemana yhtenäisenä talousvyöhykkeenä.

Maantieteellisen terminologian länsimaistaminen on koskettanut myös alueen eri osia ja väestöryhmiä. Nykyinen Indonesia oli hollantilaisille Indië, suomalaisten tuntema Hollannin Itä-Intia. Nykyistä Indonesia-nimeä ryhtyivät käyttämään hollantilaisia vastaan taistelleet kansallismieliset ryhmittymät 1900-luvun alussa, mutta alkuaan sekin oli brittiläisen antropologi J. R. Loganin 1850-luvulla käyttämä nimitys alueen saaristosta. Tuolloin se merkitsi maantieteellisen rajauksen sijasta pikemminkin kulttuurista kokonaisuutta, johon kuului myös Filippiinit. Vaikka malaijinkielten piiriin kuuluva Filippiinit sai nimensä Espanjan Filip II:n mukaan, niin aina 1800-luvun lopulle filippiiniläisiksi kutsuttiin vain saarilla syntyneitä, vaaleaihoista kreoliväestöä. Filippiinien alkuperäisväestö tunnettiin nimellä indinos. Toisaalta paikallisesta kulttuurista juontuva terminologiakaan ei ole taannut historiallista jatkuvuutta. Niin brittien hallitsema Burma kuin nykyinen Myanmarin ovat saaneet nimensä alueen historiallisista kuningaskunnista. Kun jälkimmänenkään ei ole pitänyt sisälään nykyisen Myanmarin monia etnisiä vähemmistöjä, on

nimi niin kansallisen kuin kansainvälisenkin hyväksynnän osalta yhä kiistanalainen.

Kaakkois-Aasian nykyisten valtioiden maantieteelliseen rajaamiseen vahvan panoksensa antoivat eurooppalaisten siirtomaaisäntien monet kartotusprojektit 1800-luvulla. Tiettyjen alueiden määrittäjiä eivät olleet niiden asukkaat tai hallitsijat vaan niiden rajat. Tämä alkuaan eurooppalainen kartoitamisen tarve tuotiin myös Afrikkaan ja Kaakkois-Aasiaan, jotka olivat kaksi maapallon viimeistä systemaattisesti kartoitettua aluetta. Vaikka Siam (Thaimaa) ei joutunutkaan suoranaisesti eurooppalaisvaltioiden hallintaan, kutsuivat senkin hallitsijat eurooppalaiset kartanpiirtäjät piirtämään tarkat rajat naapureihin nähden ja pitämään siten kuningaskunnan mukana uudessa Kaakkois-Aasian ”geo-bodyn” luomisessa.

Hyvää amerikkalaishistorioitsijoiden julkaisussa on eräiden eurooppalaisen edistyksen eksklusiivisen erinomaisuuden kyseenalaistavien teemojen esillepano. Kaakkois-Aasian taloushistoriasta kirjoittanutta Anthony Reidia mukaillen tekijät muistuttavat, että Kiinaan ja Intiaan nähden selvästi vähäväkisempi Kaakkois-Aasia oli ennen eurooppalaisten alueelle saapumista yksi maailman kaupungistuneimmista seuduista. Sen vuosisatainen ”kaupankäynnin kausi” muuttui vasta 1800-luvulla ”talonpoikaisuuden” kaudeksi. Muutoksessa vahvan sysäyksen antoi siirtomaaisäntien suosima kaupallinen plantaasilous, mutta tätäkään ei pidä liioitella. Kun Jaavan sanottiin

1800-luvulla olevan lähes kokonaan valtion plantaasi, oli tosiasiasiassa vain 5 % saaren pinta-alasta plantaasitalouden parissa ja talonpoikien riisinviljely säilyi aluetalouden tärkeimpänä yksittäisenä sektorina.

Uuteen tutkimukseen nojautuen teoksen kirjoittajat pyrkivät osoittamaan, ettei portugalilaisten toimesta 1500-luvulla alkanut eurooppalaisen kaupankäynnin ekspansio ja myöhempi kolonialismi vaikuttaneet Kaakkois-Aasiassa ennen 1800-lukua niin voimakkaasti kuin aikaisempi historian-kirjoitus on antanut ymmärtää. Kaakkois-Aasia ei ollut koskaan globaalin tai Aasian maailman-talouden hallitseva keskus. Sen kaupalliset suhteet olivat kauan ennen eurooppalaisten tuloa suuntautuneet Kiinaan ja Intiaan, ja eurooppalaisten saavuttuakin kiinalaiset hallitsivat alueen kauko-kauppaa. Alue oli Kiina-keskeisen maailmanjärjestelmän osa, missä eurooppalaiset olivat vain välittäjän roolissa. Tämä Kaakkois-Aasian vahva Kiina-side kaipasi perusteellista käsittelyä. Näkemys joka tapauksessa tukee niitä historioitsijoita, jotka asettavat kyseenalaiseksi Kiinan itseensä sulkeutumisen Ming-dynastian lopulla.

Nykyisen globalisaatiokeskustelun valossa on ymmärrettävää, että kiinalaisten panos Kaakkois-Aasian historiassa tuodaan Owenin toimittamassa kirjassa monessa kohdin esille. Kolonialistinen historiankirjoitus vaali eurooppalaisten välttämättömyyttä modernin Kaakkois-Aasian luomisessa, mutta nyt voidaankin melkein kysyä,

ovatko kiinalaiset astumassa eurooppalaisten paikalle. Kiinalaisvyyrytyksestä voidaan tietysti puhua kun tiedetään esim. nykyisen Malesian alueelle saapuneen 19 miljoonaa kiinalaista 1800-luvun alun ja toisen maailmansodan välisenä aikana. Tosin suuri osa heistä oli tinakaivosten ja plantaasien myöhemmin kotiinsa palanneita kultyöläisiä. Vuonna 1931 kiinalaisia oli Malakan niemimaan asukkaista silti 40 %. Siamissa vastaava luku oli 1930-luvulla 12 %. Nämä ryhmät pitivät yhteyttä emämaan suuriin poliittisiin virtauksiin läpi 1900-luvun ja antoivat vahvan sysäyksen Kaakkois-Aasian maiden nationalistiseen liikehdintään. Ja vaikka Kaakkois-Aasia 1800-luvun jälkipuoliskolta toiseen maailmansotaan asti oli osa länsimaiden teollisuusvaltioiden johtamaa kapitalistista maailmanjärjestelmää ja sotavuosina osa japanilaisten Aasiaan luomaa hyvinvoinnin vyöhykettä, eivät kiinalaiset mihinkään kadonneet. Vuonna 1994 laskettiin koko Kaakkois-Aasian biljonääreistä 86 % olleen ainakin jossakin määrin etniseltä taustaltaan kiinalainen.

Kiinalaisilla oli tärkeä rooli myös eräiden Kaakkois-Aasian maiden vientitalouksien modernisoimisessa 1900-luvun viimeisten vuosikymmenien aikana. Suunnannäyttäjänä oli 1960-luvulta lähtien kiinalais-enemmistöinen Singapore, yksi Aasian ns. taloustiikereistä. Kiinalaisten lisäksi Kaakkois-Aasian talouskehitystä vauhditti Japani, joka toisen maailmansodan aikana raivasi tietä globaalin imperialismin purkamisessa ja antoi 1960-luvulta

lähtien valtiojohtoisen ja rajoitetun kilpailun talousmallin vaihtoehdoksi amerikkalaiselle vapaiden markkinoiden individualismille ja Neuvostoliiton valtiososialismille. 1900-luvun viimeisinä vuosikymmeninä Japani oli alueen suurin ulkomainen investoija. Talousrakenteiden uudistaminen ei ole koskettanut kuitenkaan koko Kaakkois-Aasiaa; jos vientitalouksien kehittäminen on Singaporen lisäksi onnistunut Thaimaassa, Malesiassa ja Filippiineillä, ovat Vietnam, Laos, Kambodzha ja Myanmar linjan toisessa päässä. Sama taloudellinen ja sosiaalinen eriarvoisuus vallitsee myös Kaakkois-Aasian maiden sisällä.

Yritykset selittää Kaakkois-Aasian talousihmettä kungfutselaisten hyveiden tai ns. aasialaisten arvojen kautta ei vakuuta amerikkalaistutkijoita. Monien kulttuurien, uskontojen ja etnisten vähemmistöjen mosaiikissa yksiviivaisen poliittisen ideologian, kansallisen identiteetin tai itsetiotoisuuden omaksuminen on ollut vaikeaa Kaakkois-Aasian eliitille ennen ja nyt. Niin länsimaiden ihailu kuin omaehtoinen orientalismin saivat kannattajansa siirtomaa-ajan paikallisen eliitin keskuudessa. Oman maustensa identiteettiongelmaan on tuonut monissa maissa vahva, mutta moniin ryhmiin jakautunut islam. Tätä kirjan tekijät käsittelevät valitettavan niukasti. Mikä pitäisi olla itää ja mikä länttä on ollut ja on yhä vaikea kysymys Kaakkois-Aasian poliittisille vallanpitäjille, yritysjohtajille ja älymystölle.

Seppo Sivonen